

MESTRE DE CAPÇALERA

Escrits essencials d'educació

A càrrec de Toni Giménez i Fajardo

QUE DÉU ENS AGAFI CONFESSATS!

Religió i educació: alguns aspectes

*Déu resideix en els detalls.
Mies Van Der Rohe*

*Només Déu ho sap i no ho dirà pas.
Paul A. Wilson*

La religió

L'ésser humà no és tan sols un ésser moral, sinó també religiós, en la mesura en què es pregunta per la transcendència i per Déu.¹ Això no vol dir necessàriament que professi un credo concret, sinó que s'obre a la pregunta sobre el sentit global del món i de la seva pròpia existència personal.² Des d'un punt de vista etimològic, hi ha dues accepcions sobre el concepte religió, una fa referència a rel·ligar (*religare*): unir, vincular en un coneixement que ens transcendeix, a base de recollir, repetir, rel·ligar les mateixes paraules i textos per arribar a una comunió amb les mateixes idees. I l'altra fa referència a rel·legir (*relegere*): rel·legir, interpretar de nou. La religió ha de procurar l'evolució de l'ésser humà, que aprofundeixi per trobar les seves arrels, l'origen, la font. La religió té molt a veure amb la cultura en la que ens hem educat.³ No hem d'anhelar trobar la doctrina perfecta, sinó que les doctrines ens ajudin a perfeccionar-nos a nosaltres mateixos.⁴ La divinitat rau en nosaltres, no pas en llibres o conceptes. L'ànima sempre cerca espiritualitat; sigui religiosa o no.⁵ Amb tot, tota religió és un fet cultural.⁶ Quan viatgem pel món i coneixem altres cultures, relativitzem allò rebut com a dogma.⁷ Els drets de l'individu han de passar per davant de qualsevol tipus de creença.⁸ Tota religió és una organització, una jerarquia. S'ha d'entendre com un dret, no com una obligació.⁹ I potser les de tendència politeista siguin millors que les de tendència monoteista.¹⁰

Del concepte de Déu, sorgeixen diverses religions:

Hindú: fundada per Krishna, 3000 aC
Jueva: fundada per Moisès, 1500 aC
Zoroastriana: fundada per Zoroastro, 1000 aC
Budista: fundada per Gautama Buda, 560 aC
Cristiana: fundada per Jesucrist
Islàmica: fundada per Mahoma, 622
Babí: fundada per El Báb, 1844
Bahá'í: fundada per Bahá'ulláh, 1863

Déu, Alà, Zeus, Mahoma, Buda, Krishna, l'Esperit Absolut, el gran Esperit, l'Emmanuelle, El Senyor, Jehovà... La religió que més s'està expandint es l'islamisme. Una de cada set persones del món ho és. El déu és Alà, el profeta Mahoma i l'Alcorà el seu llibre sagrat. Europa serà cada cop més islàmica.¹¹

Allò bo seria que hi haguessin oracions interconfessionals. Els indis nord-americans tenen escrits preciosos, vàlids per a tot el món, que fan referència a la Terra, a la transcendència de l'ànima, a l'amor. Les religions van néixer més com a oferta de sentit i de felicitat que com a motor de conflictes malgrat al llarg de la història hagin estat grans obstacles per a una pau duradora¹² i han provocat guerres i enfrontaments. Encara que és curiós, quan un país té dues religions, estan enfrontades; quan n'hi ha trenta, totes conviuen felices. Amb tot, és un llàstima que una cosa tan interessant com la religió, perquè pot ajudar a reflexionar molt, hagi provocat tantes morts i enfrontaments violents. Personalment

crec que les creences filosòfiques són suficients; no calen temples: el món sencer n'és un; no calen déus: l'amor és la divinitat; no calen llibres sagrats: la bondat ens porta a la saviesa. La religió no és un fi en si mateix. Hi ha qui la necessita, qui no la necessita i qui la rebutja. Religió i vida monàstica poden anar separades. Pots ser una persona molt espiritual sense cap religió, sense cap dogma. Potser que fins i tot t'alimentis de diverses religions, fent la teva pròpia creença. Fins i tot pot ser que després de molt reflexionar, t'agafis a alguna religió amb la que et sents identificat. El filòsof mira la religió des de fora, el teòleg, la mira des de dintre. La filosofia ho respon tot des del raonament, la religió limita aquest raonament: la fe passa per davant de la raó. Esdevenen codis massa generals per a cada ésser humà. Cal destriar i aprofitar els diferents aspectes positius que en saporta cada una. Cal una església en el sentit de comunitat més que no pas d'ordre eclesiàstic sota una religió concreta.¹³

Les religions fonamentalistes no tenen en compte ni els mitjans ni els mètodes que utilitzen: el fi justifica els mitjans.

El problema tant de la Bíblia com dels altres llibres sagrats és que s'han fet tantes versions i reinterpretacions que la primera pregunta és: que en queda de la versió original? Quina vàlidesa ofereix la traducció que tenim entre mans? Quin tant per cent de veritat ofereix?

Hi ha hagut tres grans humiliacions històriques i en els tres casos perdem el tret d'excepcionalitat que ens enorgullia als éssers humans i per als quals s'havien cercat fonaments teològics:¹⁴ la primera, als segles XVI i XVII quan Copèrnic, Kepler i Galileu ens diuen que és la Terra la que gira al voltant del sol, per tant, el nostre planeta perd l'estatut de centre de l'univers. La segona, al segle XIX, quan Charles Darwin demostra que no hem estat creats per cap Déu a la seva imatge i semblança, sinó que provenim de mutacions atzaroses d'una llarga sèrie genètica de mamífers antropoides. La tercera humiliació ens la porta Sigmund Freud, a finals del segle XIX i principis del XX quan ens demostra que l'ésser humà també està governat per impulsos inconscients dels quals no n'és amo. Ell deia que la religió no és més que la neurosi de la humanitat. Des del seu punt de vista, Déu és com un "pare" per als infants que som les persones: desig de protecció i d'amor. Déu és una il·lusió de l'ésser humà, una creença desmesurada.¹⁵

Hi ha hagut moltes altres barbaritats per part de l'església com ha estat la santa inquisició o sotmetre els nadius de multitud de terres a evangelitzar-se. Persones com el cas del científic Servet el van cremar a la foguera per dir que la sang fluïa pel nostre cos. La religió ha fet molt mal per ser que és un invent humà per esbrinar la veritat i fer el bé. Les religions esdevenen gàbies i ni la veritat ni la bondat s'han d'engarjolar.

Escollir la religió no s'hauria de fer durant la infància, sinó que s'hauria de deixar per a la maduresa. Una decisió personal. Que apuntem cap infant a un partit polític? Això no vol dir que a partir de la majoria d'edat no sigui capaç de votar ni de decidir sobre aquests aspectes, oi? L'estem obligant a interioritzar un concepte, el de Déu, que és molt difícil d'assumir a edats tempranes; cal bagatge de vida. A més a més, aquest és un tema de privacitat familiar que no hauria de ser contemplat des de cap projecte curricular.¹⁶

La fe

La fe (*fides*) és una creença, una opció personal, es porta a dins. Va estretament unida a un o diversos déus. Quan s'imposa la fe per la força es converteix en dogmatisme.¹⁷ Podem educar una vida espiritual al marge de la fe. No creure en Déu no impedeix tenir una vida espiritual. Pot haver fe sense religió, així com hi pot haver espiritualitat sense Déu. Fe no és tan sols un concepte religiós. La raó no substitueix la fe ni la fe la raó.¹⁸ El discurs científic no substitueix el discurs de la fe perquè el seu àmbit d'investigació és un nivell penúltim.¹⁹ La fe ha de ser una obertura al món, no una guillotina intel·lectual. Cal no confondre la fe amb un saber.

El gnosticisme (*gnosis* és un terme grec per definir un tipus de coneixement intuïtiu) es base en què el coneixement no s'obté per via escrita o oral, sinó que es dona per revelació divina i ja neix dins d'un mateix.

Mal de religió

La religió no es pot basar en la por, no es pot utilitzar per imposar ni molt menys per matar. La religió s'ha de viure per les nostres pròpies experiències.²⁰, no es pot anar venent com un producte de casa en casa.

La religió és també una forma de control, una forma de domini.

Amb la teoria de las espècies de Charles Darwin, es descarta la possibilitat d'un Déu creador en el camp de la biologia. Darwin demostrà que la naturalesa humana no és divina.

Sembla com si els arguments fossin per interès dels humans, com una manera de justificar i explicar el sentit de la vida. Tota religió és una hipòtesi. Fins i tot hi ha els que van més enllà i consideren que les religions són grans multinacionals que ens manipulen amb tot això "de les culpes".²¹ En el fons, si no hi hagués mort, la religió perdria el seu sentit. Amb la investigació de Stephen Hawking sobre el temps es descarta a Déu com a creador de l'univers.²²

Vincent Van Gogh creia que Déu havia tingut un mal dia quan creà el món, ja que, segons ell, només un savi pot equivocar-se i esperava que algun dia aquest savi arranjaria el que havia fet malament.

Groucho Marx que, com la majoria d'humoristes, tenia un filò filosòfic darrere del seu humor, creia que la religió organitzada era un frau. I recordava, en especial, les paraules del rabí en el funeral del seu germà Chico, fent referència a ell com una persona gairebé santa quan en realitat havia estat un home dedicat al joc i a les dones i a qui havien hagut d'ajudar diverses vegades pels problemes que havia tingut amb la màfia. Això no treia que fos una persona entranyable en altres aspectes, dotat també per a l'humor, l'actuació en escena i amb un estil únic per a tocar el piano. Una cosa no treu l'altra.

Hi ha religions de doble moral, fins i tot s'ha acceptat ser creient sense ser practicant.

La majoria de religions ensenyen a tenir temença del seu déu.

Resar a Déu acaba essent un "demanar". Demanar fins i tot que ens toqui una loteria, que ens vagi bé un examen o que superem un tumor maligne.

Cal domar el dogma!

Déu

*Cal viure com si Déu no hi fos.
Dietrich Bonhoeffer*

*Vaja per Déu, sóc ateu!
Broma popular*

Hi ha una contalla popular sobre un astronauta que va viatjar a l'espai i, en tornar, li pregunten si ha vist Déu. Ell diu que sí. I en enquerir-li com és Déu, ell respon: "Déu és negra". N'hi ha una altra que diu que hi havia una vegada un famós astronauta que discutia de religió amb un prestigiós neurocirurgià cristià. L'astronauta es vanagloriava d'haver estat moltes vegades en el cel i no haver vist mai Déu ni tan sols un àngel. El neurocirurgià li va respondre que ell havia operat moltes vegades persones sàvies, però que tampoc mai els havia pogut veure ni un sol pensament. Déu no és un concepte físic, és metafísic (i entenem per metafísic un discórrer més enllà de tota possible experiència²³ per tant, no es pot contestar des de la ciència si existeix o no i si es contesta, la resposta donada no té cap validesa.²⁴ El concepte de Déu està molt relacionat amb la professió que exerceixes i la teva vida espiritual.²⁵ En la creença en Déu hi ha posicions teistes, atees, agnòstiques, panteistes, politeistes, sincretistes, monoteistes i animistes.²⁶ L'agnòstic no nega Déu, es qüestiona si existeix, però l'admet com a possibilitat²⁷ De res no es pot parlar amb termes absoluts.²⁸ Els antics deien que del tot el que referència a Déu, no hi ha res exacte, només apropament i semblança.²⁹ La teologia és una ciència aproximativa.³⁰ Cal entrar en contacte amb allò diví, perquè l'hem reduït a un concepte banalitzat, que anomenem Déu. En especial el Vaticà que proclama la humilitat i la pobresa, envoltat d'una immensa riquesa (és necessari que el Papa signi els documents amb un bolígraf d'or?). Teresa de Calcuta, Vicenç Ferrer, Pere Casaldàliga, Lluís Maria Xirinacs i tants altres des de l'anonimat, no ho feien així. També hi ha hagut algun Papa, com el Papa Francesc, que ha defugit d'aquestes riqueses.

Blaise Pascal, matemàtic i filòsof francès del segle XVII creia que creure en Déu era com fer una juguesca. Si decidim que existeix i quan arriba el final resulta que no existeix, el problema no és gaire: haurem perdut l'oportunitat de gaudir dels set pecats capitals, que no és res comparat amb l'alternativa, ja que si decidim que Déu no existeix i al final resulta que sí, ens hem quedat sense la grossa, la joia eterna. Per tant, per a Pascal, la millor estratègia es viure com si Déu existís. Això, en el món acadèmic, s'anomena "l'aposta de Pascal". Si hom creu en Déu i resulta que efectivament Déu existeix, guanya la salvació i la vida eterna. Si Déu no existeix, no ha perdut res creient en la seva existència. Ara bé, si no creus en Déu i resulta que Déu no existeix, no guanyes res, però si Déu existeix, perds la salvació i guanyes el sofriment etern de l'infern. Per tant, conclou Pascal, és més útil creure en Déu.

Hi ha persones que creuen en Déu, però en un Déu que s'han construït en el dia a dia:³¹ "Crec en un Déu que es va fer home per viure entre els homes, que va fer que una prostituta com Magdalena se sentís digna i que va comprometre's amb els pobres i que va

criticar els sacerdots del temple que eren presumptuosos i creguts. Crec en un Déu que és perdó infinit, crec que Déu és molt més que un pare i, per això, ha de perdonar molt més, encara". Talment com Tomàs d'Aquino, que entenia que Déu es manifesta a través de la raó, hi ha qui entén Déu com a raó última:³² "Entenc Déu com la última raó del món, allò que fa que el món sigui. Hi ha qui fins i tot no tem encarar-s'hi:³³ "Si algú ha fet aquest món i aquest algú es Déu li hauríem de dir que això no es fa". Hi ha qui el relaciona amb el món de la física: "Penso que en la llum hi ha la matèria. Si podem anar més ràpids que la llum, ultrapassem el temps i allí rau Déu, en la llum, en la matèria".³⁴ $T = M > C$ (Temps = Massa > Velocitat de la llum). En la llum hi ha la matèria. Si T és temps i hom va més ràpid que la llum, s'aconsegueix ultrapassar el temps. Si girem, doncs, la Terra a 2.000 anys llum, Crist rau viu allí, en matèria.³⁵

Creiem en Déu per necessitat? Per comoditat? Per què així no hem de reflexionar més sobre el tema? Per pressió social? Creure en un ésser superior, anomenem-lo Déu o com vulgueu, no ha de limitar les nostres possibilitats de donar el bo i millor de nosaltres; no hem d'esperar pas que algun ésser superior ens solucionarà algun dia les coses. Les coses les hem de fer nosaltres. Gairebé diria que per acceptar la veritable essència de "Déu" ens hem d'allunyar de l'església i de les religions.

El 1881 és quan Friedrich Nietzsche diu que Déu ha mort. Segons Carl Jung no és que fos ateu, sinó que el seu concepte de déu havia mort. I si Déu ha mort, l'ésser humà s'agafa al primer que troba i, aleshores, tot és susceptible de ser creïble.³⁶ Nietzsche³⁷ Si Déu no existeix, la veritat no existeix, per tant, tot està permès. A Albert Einstein li van preguntar si creia en Déu i ell va contestar que primer calia que li diguessin què entenia l'interlocutor per Déu. No podem afirmar que Déu existeix. Cal no confondre una convicció amb un saber: "Estic convençut que Déu existeix". El concepte de Déu no pot ser explicat des de la raó.

L'espiritualitat

L'espiritualitat és la funció més elevada de la noblesa d'una persona; allò que ens distingeix de la resta d'animals. Arthur Schopenhauer deia que l'ésser humà és un animal metafísic. Segons Descartes, un esperit és una cosa pensant, una funció, una potència no pas una substància.³⁸ La metafísica es relaciona amb el pensar, l'espiritualitat amb experimentar. L'experiència mística és connatural a l'ésser humà. La majoria de místics no tenen fills perquè els fills lliguen mitjançant un amor excessiu o massa passional a un excés d'angoixes i preocupacions, allunyant-nos de l'absolut.³⁹

El monjo

El monjo és un aspirant espiritual.⁴⁰ N'hi ha de religiosos però també hi ha el monjo místic, que és laic, sense religió, monestir ni dogma. El monjo vol viure sol, en silenci. Els científics experimenten amb les coses, els artistes amb les formes, els filòsofs amb les idees i els monjos amb si mateixos.⁴¹

Juny 2025.

Trobareu els articles anteriors a l'apartat [Articles](#) de la meva pàgina web.

-
- ¹ Francesc Torralba, *Blanquerna: l'herència d'un estil*, Barcelona: Fundació Blanquerna, 1996: 35.
- ² Francesc Torralba, *Blanquerna: l'herència d'un estil*, Barcelona: Fundació Blanquerna, 1996: 67.
- ³ Lou Marinoff, *Pregunta-ho a Plató*. Barcelona: Proa/Edicions B, 2003: 137.
- ⁴ Tal com deia Hermann Hesse.
- ⁵ Thomas Moore, *El cuidado del alma*, Barcelona: Urano, 1993: 277-278.
- ⁶ Octavi Fullat, entrevista "Octavi Fullat. Pensar per educar". Serra d'Or, març 2002: 9.
- ⁷ Baltasar Porcel a *Vint-i-cinc catalans i Déu*, de Francesc Torralba, Barcelona: Planeta, 2000: 172.
- ⁸ Baltasar Porcel a *25 catalans i Déu*, de Francesc Torralba, Barcelona: Planeta, 2000: 173.
- ⁹ André Comte-Sponville, *El alma del ateísmo*, Barcelona: Paidós, 2006: 141.
- ¹⁰ Baltasar Porcel a *25 catalans i Déu*, 2000: 169.
- ¹¹ Rachid Taha, "Europa será (más) islámica", a *Vasos Comunicantes*, de Bruno Galindo, Madrid: Libros Zona de Obras/SGAE, 2002: 57-58.
- ¹² Adela Cortina, *Ética civil: entre los mínimos de justicia y los máximos de felicidad*, Barcelona: Universitat Ramon Llull, 1997: 4.
- ¹³ Les autoritats eclesiàstiques m'inspiren sempre manca de simpatia. Defenso una església en el sentit de comunitat (Aranguren, La Vanguardia, 18-IV-1996).
- ¹⁴ Fernando Savater, *Las preguntas de la vida*, Barcelona: Ariel, 1999: 99.
- ¹⁵ Al seu llibre *El porvenir de una ilusión*, Barcelona: RBA, 2002.
- ¹⁶ Ricardo Moreno, *Pamfeto antipedagógico*, Barcelona: Leqtor, 2006: 126-136.
Fa una bona argumentació de perquè no s'ha d'estudiar religió en una escola pública.
- ¹⁷ André Comte-Sponville, *El alma del ateísmo*, Barcelona: Paidós, 2006: 141.
- ¹⁸ Max Planck, 1968, premi Nobel de Física, considerat el pare de la moderna teoria quàntica.
- ¹⁹ Francesc Torralba, *Blanquerna: l'herència d'un estil*, Barcelona: Fundació Blanquerna, 1996: 43.
- ²⁰ Steve Jobs, cofundador d'Apple, en el seu famós discurs a la Universitat de Stanford, el 12 de juny de 2005, poc abans de morir.
- ²¹ Tim Booth, "Hijos del pasado y de un futuro ya conocido", a *Vasos Comunicantes*, de Bruno Galindo, Madrid: Libros Zona de Obras/SGAE, 2002: 222.
- ²² Al seu llibre *Brevísima historia del tiempo*, Barcelona: Crítica, 2005.
- ²³ Octavi Fullat, *Educació: Violència i eròtica*, Barcelona: Edicions 62, 1986: 81.
- ²⁴ Fernando Savater, *Las preguntas de la vida*, Barcelona: Ariel, 1999: 54.
- ²⁵ Francesc Torralba, *Vint-i-cinc catalans i Déu*, Barcelona: Planeta, 2000.
- ²⁶ Francesc Torralba, *Vint-i-cinc catalans i Déu*, Barcelona: Planeta, 2000.
- ²⁷ Francesc Torralba, *Vint-i-cinc catalans i Déu*, Barcelona: Planeta, 2000.
- ²⁸ Francesc Torralba, *Vint-i-cinc catalans i Déu*, Barcelona: Planeta, 2000.
- ²⁹ Francesc Torralba, *Vint-i-cinc catalans i Déu*, Barcelona: Planeta, 2000.
- ³⁰ Miquel Batllori a Francesc Torralba, *Vint-i-cinc catalans i Déu*, Barcelona: Planeta, 2000: 30.
- ³¹ Maria de la Pau Janer a Francesc Torralba, *Vint-i-cinc catalans i Déu*, Barcelona: Planeta, 2000: 119.
- ³² David Jou a Francesc Torralba, *Vint-i-cinc catalans i Déu*, Barcelona: Planeta, 2000: 126.
- ³³ Xavier Rubert de Ventós a *25 catalans i Déu*, Barcelona: Planeta, 2000: 199.
- ³⁴ Arnaldo Dias, "Entrevista con el mutante", a *Vasos Comunicantes*, de Bruno Galindo, Madrid: Libros Zona de Obras/SGAE, 2002: 69.
- ³⁵ Arnaldo Dias, "Entrevista con el mutante", a *Vasos Comunicantes*, de Bruno Galindo, Madrid: Libros Zona de Obras/SGAE, 2002: 69.
- ³⁶ Tal com deia Gilbert Keith Chesterton.
- ³⁷ Al seu llibre *Fragmentos póstumos*, Madrid: Tecnos, 2010.
- ³⁸ André Comte-Sponville, *El alma del ateísmo*, Barcelona: Paidós, 2006: 143.
- ³⁹ André Comte-Sponville, *El alma del ateísmo*, Barcelona: Paidós, 2006: 167.
- ⁴⁰ Raimon Panikkar, *Benaurada senzillesa*, Barcelona: Edicions 62, 2000: 91.
- ⁴¹ Raimon Panikkar, *Benaurada senzillesa*, Barcelona: Edicions 62, 2000: 10.